

Geheimzinnig klooster in oud bos

Het Kloosterbos, mysterieuze plaats met kluis, schans, apostelen en ondergrondse fundamenten.

door
Henk Harmsen

henk.harmsen@gelderlander.nl

BREDEVOORT - De zon breekt door na de eerste vriesnacht. Het vlekkeloze Kloosterbos schittert in de vroege ochtendzon.

Excursiedelen van morgen zijn bosbezoekers Joke Obbink-Tenkink uit Warnsveld, auteurs Tonny te Loo uit Bredevoort en Hans de Graaf uit Aalten en André Kaminski uit Varssveld van de Stichting Achterhoek weer Mooi. De Graaf is auteur van het in oktober verschenen boek over klooster Nazareth of Schaer, *Winderheimers op de heide*.

Van het bekende beeldje van de kanunnik, hoek Hoeninkdijk -Kloosterdijk, lopen we naar de zogenoemde schans in de uiterste zuidoosthoek van het bos.

Landgoed 't Nijveld, onderdeel van het Kloosterbos, is nu een oud loofbos. Het was in de achttiende en negentiende eeuw een eikenplantage voor houtwinning. In 1706 zijn er massaal jonge eiken geplant. Er hoorden ook heide- en bouwland bij.

Het hoogteverschil tussen de Kloosterdijk en het Bredevoortse Broek bij de schans is 13 meter.

Wandelend merk je daar niet zo veel van. De lage schansomgeving aan de Schaersbeek was vanouds erg drassig. Er zijn nu periodes van verdroging; het riet is er verdwenen, met de bosrietzanger.

■ Hans de Graaf (links), Joke Obbink-Tenkink en Tonny te Loo in het Kloosterbos bij de Twaalf Apostelen. foto Theo Kock

Tonny te Loo vertelt dat hij als kind, van Bredevoort langs de Schaersbeek naar de schans lopend, meende dat daar dat geheimzinnige klooster had gestaan en er zelfs ging graven. Door jarenlang onderzoek van Hans de Graaf hebben we inmiddels een uitstekend beeld van het

hele complex van klooster Nazareth. Een reconstructietekening toont een ovaal gebied van 118 hectare met kloostergebouwen en kerk, een bouwuihuis (boerderij), een watermolen met molenvijvers en de eenzame kluis in het waterrijke gebied.

Hoogstens zo'n dertig vaste bewoners telde het klooster, maar er waren ook vrome burgers die hier tijdelijk hun intrek namen en van wie het aantal niet bekend is. Bij boerderij Van Eerden (Maas) op Kloosterdijk zo lopen we over het erf, waar het kloostercomplex heeft gestaan en de funderingen

nog ondergronds zitten. Overal liggen hier nog kleine stukjes lei van de dakbedekking. Buurman Henk Meerdink, bewoner van Hoenink, op de plaats van het vroegere bouwuihuis, herinnert zich hoe hier in 1972 bij de bouw van een ligboxenstal zeker vier gave skeletten keurig naast elkaar werden gevonden. Hier lag de begraafplaats van het klooster. Complete standbeelden raamkozijnen zijn helaas kapotgeslagen. De kanunniken van klooster Schaer, ook *Beata Maria in Nazareth*, baktten zelf hun stenen voor de bouw van het klooster. Na de

verwoesting van het klooster door de geuzen is het sloopmateriaal gebruikt voor de versterkingen van Bredevoort en deels ontvreemd. De Kloosterdijk in het Kloosterbos was een keerdijk voor het water waarmee de watermolen werd aangedreven. Van daar de oude naam Möllendiek. Lopend over de omwalling bij de schans horen we opeens een massaal schor gekrijs boven ons. Een vlucht kraanvogels, op weg naar het zuiden. Indrukwekkend!

Dit is deel 31 in de serie Oost-Gelderse landschapsmonumenten.

DE TWAALF APOSTELN EN DE BLAUWE BENDE

- Twaalf Apostelen is de naam van een groep oude laanbeuken aan de Kloosterdijk, die oorspronkelijk uit twaalf exemplaren zal hebben bestaan. Nu is hoogstens de helft nog in leven. Op meer plaatsen werden vroeger bomengroepen zo aangeduid.
- Op zondagen vormen deze bomen in het Kloosterbos voor veel mensen in de omgeving de vaste löppe, de gebruikelijke wandeling, haast een pelgrimstocht, zegt Tonny te Loo, die in 2002 een bundeltje met herinneringen uitbracht onder de titel 'De Twaalf Apostelen en 38 andere verhalen'.
- Diep onder de wortels van de bomen en de weg door stroomt een

beekje en Tonny weet nog hoe hij tussen die wortels kon kruipen en hoe machtig hoog de bomen van onderuit leken.

- In de loop van de tijd hebben tientallen mensen namen of voorletters in de bomen gekerfd. Veel letters en cijfers zijn nog steeds leesbaar. Zoeken naar deze personen had enkele keren resultaat. Zo meldde zich in 2006 vanuit Oisterwijk in Brabant ene Arnold Klomberg, die in 1951 als toen 13-jarige met zijn neef T. Verlaak tijdens een fietstocht zijn naam achterliet. En de Blauwe Bende bleek een jongerenclub uit de omgeving, die als kluibleding blauwe overalls droeg.

Kluis klooster mogelijk veranderd in schans

De eeuwenoude aarden schans in het Kloosterbos is altijd een mysterie geweest. Wallen en droge grachten leken te wijzen op een verdedigingswerk uit de Tachtigjarige Oorlog. Archeologisch onderzoek en de mening van een militair historicus bevestigden die theorie. Maar de vondst van een oude schets in een archief in Keulen tijdens het onderzoek van de Aaltense oud-onderwijzer Hans de Graaf werpt een ander licht op de zaak. Op die schets staat het perceel aangeduid als *Eremus in aquis*, letterlijk: woestijn in het water. De Graaf: „Zo'n kluis werd ingericht op moeilijk bereikbare plekken, zoals hier in een drassige omgeving, waardoor strikte afzondering bereikt werd volgens de Moderne Devotie van Geert Groote. Dat alleen aarden resten zijn overgebleven verbaast niet: een kluis werd niet opgetrokken van steen, hooguit van hout, stro en takken. De kanunniken van Winderheim (Moderne Devotie), die hier van 1429 tot rond 1600

hun klooster hadden, moeten bij het maken van de aarden omwalling hulp hebben gehad van boeren of dagloners uit de omgeving, denkt Hans de Graaf. „Maar dit alles staat de theorie van een schans met mogelijk soldatenkamp niet in de weg. Mogelijk is de omwalling van de kluis later gebruikt om er een schans voor het Staats leger van te maken.“ In 2002 heeft de Stichting Landschapsherf Gelderland met vrijwilligers de schans nog opgeknapt. Eigenares Joke Obbink-Tenkink is nu eigenlijk blij dat deze weer flink begroeid is met braam. „We hebben hier veel last gehad van motorcrossers, zelfs van vaders die hun kinderen hier lieten crossfietten. We hebben inmiddels hekken gezet om aan te geven dat de toegang hier alleen voor wandelaars geldt.“ Toch is er vandalisme. De routepalen van de wandelroutes vanuit Aalten en Vragender blijken hier en der telkens uit de grond te worden getrokken.